

2000'Lİ YILLAR, GÜMRÜK BİRLİĞİ VE İNŞAAT MÜHENDİSLİĞİ HİZMETLERİMİZ

M.Nuray Aydınoğlu¹

GİRİŞ

Ekonomik alanda uluslararası ilişkilerin ve rekabetin giderek yoğunlaştığı, Avrupa'nın kesin anlamda entegrasyon sürecine girdiği günümüzde, Türkiye'de üretim ve hizmet sektörlerinin 2000'li yıllarda içinde bulunacağı koşulların şimdiden tartışılması ve 1995'den itibaren katılmayı hedeflediğimiz Avrupa gümrük birliğinin ilgili tüm sektörlerde yaratacağı olumlu ya da olumsuz etkilerin belirlenerek sağlıklı bir hazırlık sürecine girilmesi, Türkiye'nin gündemindeki en önemli konulardan biridir. Bu bağlamda, İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi'nin, içinde bulunduğumuz İnşaat Mühendisleri Haftasında konunun inşaat sektörü açısından değerlendirildiği bu toplantıyı düzenlemesi çok doğru ve yerinde bir çabadır.

Bu konuşmanın amacı, mühendislik hizmetleri bakımından 2000'li yıllarda dünya ve özellikle Avrupa pazarında oluşabilecek gelişmeler ışığında entegrasyona ne denli hazırlıklı olduğumuzu belirlemeye ve bu doğrultuda öneriler getirmeye çalışmaktır.

TÜRKİYE'DE İNŞAAT MÜHENDİSLİĞİ HİZMETLERİNİN DÜNÜ VE BUGÜNÜ

2000'li yılları tartışabilmek için öncelikle Türkiye'de mühendislik hizmet sektörünün nereden gelip nereye vardığını ve bugün içinde bulunduğu durumu belirlemek gerekir.

Cumhuriyetin kuruluşundan İkinci Dünya Savaşına kadar geçen dönemde Türkiye'de gerçekleştirilen temel altyapı yatırımlarında, o dönemde sayıları çok az olan Türk mühendislerinin katkısı doğal olarak sınırlı kalmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası ve özellikle 1950'lerde Türkiye'de

¹Doç.Dr.İnş.Y.Müh. B.Ü., Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü, Deprem Mühendisliği Bölümü, Çengelköy, İstanbul

başlatılan kalkınma hamlesi mühendislik hizmetlerinde bir canlanma yaratmışsa da, bu dönemde Türk Mühendislerinin katkısı yine de sınırlıdır ve özellikle altyapı yatırımları ile ilgili hizmetler büyük ölçüde yabancı firmaların tekelinde kalmıştır.

Yetişen mühendis sayısının artmasına paralel olarak, 1960'larda inşaat sektöründe meydana gelen patlama ve 1970'lerde özellikle büyük kentlerde gerçekleşen yoğun konut yatırımları yanında ticari ve endüstriyel gelişmenin hızlanması, inşaat mühendisliği alanında genellikle bağımsız olarak çalışan ve "statiker" olarak adlandırılan bir mühendis kitlesinin ortaya çıkmasına yol açtı. Statikerler veya "Statik Bürolar", yine kendileri gibi bağımsız olarak çalışan mimarlar ve elektromekanik tesisat mühendisleri ile işbirliği yaparak özellikle bina türü yapılar konusunda önemli deneyim kazandılar. Ancak önemli endüstri yapıları ile köprü, baraj gibi bayındırlık yapıları alanında Türk mühendislerince sağlanan hizmetler yine de sınırlı kaldı ve bu hizmetlerin çoğu yine yabancı firmalar tarafından gerçekleştirildi.

1980'lerde inşaat mühendisliği hizmetleri alanında Türkiye'de önemli gelişmeler yaşandı. Özellikle 1970'lerin ikinci yarısından itibaren Ortadoğu ülkelerindeki büyük potansiyeli iyi değerlendiren Türk inşaat sektörü, bu ülkelerde bina ve bina dışı bayındırlık yapıları alanında uluslararası deneyim kazandı. Türkiye'de her türde inşaat yatırımlarının yeniden ivme kazandığı 1985'den itibaren yurt dışı birikimlerini Türkiye'ye taşımaya başlayan Türk inşaat firmaları, gelişen ve çeşitliliği giderek artan mühendislik hizmetleri ihtiyacını karşılayabilmek için kendi bünyelerinde müşavirlik-mühendislik birimleri oluşturmaya başladılar. Giderek bu birimler, genellikle holdingler şeklinde kurumlaşan inşaat grupları bünyesinde bütün mühendislik dallarını içine alan entegre mühendislik şirketleri haline geldiler. Ancak bu dönemde yabancı kredi gerekliliği nedeniyle Türk inşaat firmalarının yabancı firmalarla ortaklık kurma zorunluluğu, birçok önemli projede yabancı mühendislik firmalarının devreye girmesine neden oldu. Ayrıca, özellikle bu dönemde teknoloji bakımından önemli olan birçok projede Türk mühendislerinin deney birikimlerinin yeterli olmadığı da ortaya çıktı.

1980'lerin ikinci yarısından itibaren günümüze dek geçen sürede yaşanan bir diğer önemli gelişme, uluslararası yabancı mühendislik şirketlerinin Yabancı Sermaye Yasası çerçevesinde bağımsız olarak ya da yerli ortaklarla birlikte Türkiye pazarına girmeleridir. Bu gelişme Türk mühendislerinin uluslararası deneyim kazanma olanakları bakımından olumlu olmakla birlikte, yurt dışına hizmet ihracatına yönelmedikçe, Türk

mühendislik firmalarının elindeki pazarın paylaşılması sonucunu doğuracaktır.

Nihayet özellikle son on yıl içinde ülkemizde mühendislik sektöründe yaşanan çok önemli bir gelişme, bilgisayar teknolojisinin getirdiği modern olanakların giderek artan bir ivme ile kullanım alanına girmesidir. Ancak, donanım alanındaki gelişmelere karşın yerli yazılım sektörünün gelişmesinin yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir.

MÜHENDİSLİK HİZMET SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI

1980'lerden bu yana yaşanan gelişmelere rağmen, Türkiye'de mühendislik hizmet sektörünün pek çok sorunu vardır. Aşağıda bu sorunlara kısaca değinilecektir:

a) Mühendislik şirketleri büyük çoğunluğu ile kapasite ve insangücü bakımından sınırlı kalmış ve "Statik Büro" olmaktan öteye gidememişlerdir. Bu olgunun kökeninde yatan pek çok neden vardır.

Herşeyden önce, Türkiye'de özellikle bina türü yapılarla ilgili hizmetler mimarların kesin hakimiyeti altındadır. İşin bütünü işverenden alan mimarın yanında inşaat mühendisi bir taşaron durumundadır. Bütün tasarım alanlarını kapsayan ve mimarların, inşaat, makina ve elektrik mühendislerinin ortaklaşa kurdukları bağımsız entegre şirketler yok denecek kadar azdır.

Küçük büro olgusundan kurtulunamaması, tasarımcılığı diğer mühendislik alanlarına göre maddi bakımdan daha az tatmin edici bir uğraş alanı haline getirmiş, bu durum da gençlerin konuya ilgisini giderek azaltmıştır. Öte yandan üniversitelerin bilinen sorunları nedeniyle mühendislik eğitiminin kalitesinde görülen sürekli düşüş, sektörün taze kan ihtiyacının yeterince karşılanamaması sonucunu doğurmuştur. Yukarıdaki nedenlerden ötürü pek çok mühendislik şirketinin taahhüt sektörüne kaydığı bilinen bir konudur.

b) Türkiye'de hala en büyük işveren olma konumunu sürdüren devlet, mühendislik olgusuna ve dolayısıyla mühendislik sektörüne gereken önemi vermemektedir. Politik yaklaşımlarla pek çok büyük yatırıma plansız-programsız olarak başlandığı bilinmektedir. Yanlış personel politikası nedeniyle devlet kaliteli genç mühendis istihdam edememekte, kadrolarını gereği gibi yenileyememektedir. Bu olgu, mühendislik

hizmetinin kalitesinin devlet tarafından takdir edilememesinin en önemli nedenidir. Türk mühendisine yeterli desteği vermeyen devlet, yabancı firmaları -çoğu kez sırf yabancı isimli oldukları için-tercih etmekte ve bu firmalar için konulan yerli ortak alma koşulu genellikle sembolik bir koşul olmaktan öteye gidememekte, sonuçta birtakım aracı (komisyoncu) firmaların türemesine neden olmaktadır.

c) Ne devlet, ne de büyük birikimler sağlayan taahhüt sektörü, araştırma-geliştirmeye hemen hiç destek olmamaktadır. Devletin bu hayati konudaki politikasızlığı bir yana, büyük taahhüt şirketleri de teknoloji üretmek yerine hazır teknolojiyi satın almayı tercih etmektedir. İstikrarsız ekonomik ortamda şirket yöneticileri uzun vadeli planlamalardan kaçınmakta, "bugünü atlatma" endişesi şirket yönetimlerine hakim olmaktadır. Araştırma-Geliştirmenin desteksiz kalması, bu alanda büyük bir potansiyel oluşturan üniversitelerimizi, -politik mekanizmanın popülist yaklaşımının da etkisi ile- salt mühendislik eğitimi veren meslek okulları durumuna düşürmektedir.

d) Yıllardır tartışılmasına rağmen, mühendislik sektörünün en hayati konusu olan "sertifika" sorununa, sektör kendi içinde bir çözüm bulamamış ve hayata geçirememiştir. Mühendislik sektörünün kaderini büyük ölçüde etkileyecek olan bu konudaki gecikmenin vebali mühendislik camiasının kendi omuzları üzerindedir. Unutulmamalıdır ki sertifika düzeni, mühendislik hizmetinin kalitesini yükselterek hizmetin değerinin gereği gibi takdir edilmesini sağlayacağı gibi, bugün -odaların mütevazî çabaları dışında- hemen hiç mevcut olmayan "meslek içi eğitim" olgusunu kendiliğinden geliştirecek, mesleğin ihtiyacı olan büyük atılımı gerçekleştirme doğrultusunda önemli bir adım olacaktır.

2000'Lİ YILLAR VE MÜHENDİSLİK HİZMET SEKTÖRÜ

Mevcut sorunlarımızın irdelenmesi göstermektedir ki, entegrasyon sürecinde mühendislik sektörümüz Avrupa ile boy ölçüşecek, onunla rekabete girecek güce erişmiş olmaktan uzaktır. Zaman kaybedilmeksizin aşağıda sıralanan ana konuların üzerine ciddiyetle gitmek zorunluluğu vardır:

a) Sertifika sorununu çözmemiz şarttır. Sertifika düzeni, mühendislik hizmet sektörünün cazibesini arttıracak, meslek içi eğitimi kendiliğinden geliştirecek, gençleri mesleğe çekecek ve büyük, güçlü firmaların oluşmasını sağlayacaktır. Gerek bireysel olarak mühendis bazında, gerekse firma bazında sertifika düzenine girilmesi, Avrupa ile entegrasyon sürecinde zaten karşımıza bir zorunluluk olarak çıkacaktır. Bu hedefe ulaşılabilirse, devletin de mühendislik hizmetleri ile ilgili anahtar pozisyonlarda sertifikalı mühendis istihdam etmesi gerekecektir. Ancak bunun sağlanabilmesi için radikal bir teknik personel reformuna gidilmesi gerektiği açıktır.

b) Bugün tüm dünyada ve ülkemizde endüstri sektörünün gündeminde ön sıralarda yer alan "Kalite Güvenirliği (QA)" olgusu, bugüne dek mühendislik sektöründe hemen tümü ile ihmal edilen, ancak şimdi öncelikle üzerine eğilmesi gereken hayati bir konudur. Bugün uluslararası pazarda (ki bu pazara Türkiye'nin kendi pazarı da entegrasyon süreci içinde dahil olacaktır) yer alabilmek için her mühendislik firmasının uluslararası standartlara uygun bir "Kalite Güvenirliği Modeli (Sistemi)" geliştirmesi ve uygulamaya koyması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Doğal olarak Kalite Güvenirliği olgusunun sertifika düzeni ile yakın ilişkisi olduğu unutulmamalıdır. Çünkü kalite, ehil insanların ortak çabasının ürünüdür.

c) Sertifika düzenini ve Kalite Güvenirlik Sistemini oluşturan mühendislik hizmet sektörü, uluslararası alanda at oynatabilmek ve hatta kendi ülkesinde yabancı firmalarla boy ölçüşebilmek için devleti ve özel taahhüt sektörünü yanına alarak Araştırma-Geliştirmeye yönelecek, bu ortamda üniversitelerimiz de asli görevlerini tutarlı biçimde yerine getirebileceklerdir.

d) İnsan kaynağı dışında, mühendislik hizmetlerinin en önemli teknik bazı yönetmeliklerdir. Ülkede bu konuda bir bütünlük ve koordinasyon yoktur. Avrupa ile entegrasyona hazırlık sürecinde inşaat mühendisliği alanında sayıları sekizi bulan "Eurocode"larla uyum içinde tüm yönetmeliklerimiz yeniden elden geçirilmeli, mühendislerimiz yoğun bir eğitim süreci içinde eğitilmelidir.

SONUÇ

Oldukça kısa bir geçmişe ve sınırlı bir deneyime sahip olan mühendislik hizmet sektörümüzün 2000'li yıllarda yaşayacağımız entegrasyon süreci içinde varlığını sürdürebilmesi ve gelişebilmesi için, içinde bulunduğumuz hazırlık döneminde öncelikle sertifika düzeni, kalite güvenilirliği olgusu ve teknik yönetmelikler alanlarında yoğun çabaya ihtiyaç vardır. Bu hayati konuların zaman kaybedilmeksizin ele alınması ve çözüme kavuşturulması ile Türk mühendislik hizmet sektörü, 2000'li yılların uluslararası işbirliği ortamında hakettiği yeri alabilecektir.